

Глушаниця Н.В.

Національний авіаційний університет

СТАН СФОРМОВАНOSTІ ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНО-
КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ З
АВІОНІКИ

У статті представлені результати дослідження стану сформованості іноземної професійно-комунікативної компетентності у студентів, які навчаються за напрямом підготовки «Авіоніка» у вищому авіаційному навчальному закладі.

Ключові слова: комунікативна компетенція, професійна компетенція, іноземна професійно-комунікативна компетентність.

В статье представлены результаты исследования состояния сформированности иноязычной профессионально-коммуникативной компетентности у студентов, обучающихся по направлению подготовки «Авионика» в высшем авиационном учебном заведении.

Ключевые слова: коммуникативная компетенция, профессиональная компетенция, иноязычная профессионально-коммуникативная компетентность.

The article presents the results of investigation of foreign language professional communicative competence formation of students of "Avionics" in higher aviation educational establishment.

Keywords: communicative competence, professional competence, foreign language professional and communicative competence.

Постановка проблеми. Професійна підготовка фахівців авіаційної галузі передбачає сформованість у них здатності здійснювати іноземне професійне спілкування, пристосовуватись до швидких змін на ринку праці, самостійно здобувати та оновлювати знання впродовж усього життя. У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема формування у процесі фахової

підготовки іншомовної професійно-комунікативної компетентності (ІПКК) у майбутніх бакалаврів з авіоніки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти професійної підготовки майбутніх фахівців авіаційної галузі були предметом наукового інтересу таких учених як Зеленська Л.М., Ковтун О. М., Кміта Є.В., Колодій І.А., Конопляник Л.М., Сидоров М.В., Макаров Р.М., Півень В.В., Тарнавська Т.В. Проте поза увагою дослідників залишилися важливі аспекти формування ІПКК саме у майбутніх бакалаврів з авіоніки.

Метою статті є узагальнення результатів дослідження стану сформованості іншомовної професійно-комунікативної компетентності (ІПКК) у студентів 1-4 курсів, які навчаються за напрямом підготовки «Авіоніка» у вищому авіаційному навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу. У нашому дисертаційному дослідженні ми працювали над формуванням іншомовної професійно-комунікативної компетентності (ІПКК) у майбутніх бакалаврів з авіоніки. З метою перевірки ефективності моделі формування ІПКК у майбутніх бакалаврів з авіоніки було використано педагогічний експеримент як «метод наукового пізнання, доведення гіпотез за допомогою гіпотетичного перетворення об'єкта в контрольних і керованих умовах та фіксації отриманих фактів, співвідношення їх із гіпотезою» [4, с. 191], оскільки він «дає можливість, робити спостереження в такій кількості й протягом такого часу, як це потрібно для досконалого вивчення явища. ...В експерименті є змога розкласти явище на його складові елементи і вивчати кожен з них зокрема» [1, с.123]. Проведений нами педагогічний експеримент ґрунтувався на певних критеріях науковості [2, 4] та відповідав загальноприйнятим вимогам щодо його здійснення [2].

Важливим етапом здійснення педагогічного експерименту є констатувальний етап. Одним із завдань педагогічного експерименту було дослідження стану сформованості ІПКК у студентів 1-4 курсів напряму підготовки «Авіоніка».

Метою констатувального експерименту було виявлення значення ПКК у професійній діяльності майбутніх бакалаврів з авіоніки, стану формування ПКК та визначення рівнів її сформованості у студентів, які навчаються за напрямом підготовки «Авіоніка».

Реалізація мети даного етапу педагогічного експерименту відбувалась у процесі виконання таких *завдань*:

- виявлення ставлення студентів до процесу викладання іноземної мови, зорієнтованого на формування ПКК як складової їхньої професійної компетентності;
- з'ясування причин недостатнього рівня володіння студентами англійською мовою професійного спілкування;
- обґрунтування основних напрямів удосконалення навчання іноземної мови на засадах комунікативного та компетентнісного підходів;
- здійснити діагностику рівнів сформованості ПКК бакалаврів з авіоніки.

Мета та завдання констатувального експерименту зумовили необхідність використання таких *методів дослідження*: анкетування, опитування, тестування студентів різних курсів навчання, спостереження, бесіда, самооцінка та метод експертних оцінок, метод моделювання та прогнозування. Всі ці методи використовувались нами у взаємозв'язку для отримання об'єктивних даних.

Потреба реалізації перших трьох завдань констатувального етапу педагогічного експерименту зумовила використання таких методів дослідження як: анкетування, опитування, спостереження, бесіда, метод експертних оцінок, моделювання та прогнозування. Четверте завдання було реалізовано шляхом виконання студентами комплексної контрольної роботи.

У даній статті буде представлено результати використання таких методів педагогічного дослідження як анкетування та метод експертних оцінок. Проведення *анкетування* дозволило визначити роль іноземної мови у

формуванні ППК у майбутніх бакалаврів з авіоніки. Цей метод допоміг нам виявити певні закономірності та отримати деякі відомості щодо ставлення студентів до проблеми вдосконалення професійного іншомовного спілкування і його ролі в їхній майбутній фаховій діяльності. Анкетуванням було охоплено 126 студентів 1-4 курсів напряму підготовки «Авіоніка». Анкета складалась із 20 відкритих запитань, на які респонденти повинні були відповісти самостійно. Результати анкетування були використані у ході дослідження та допомогли зробити висновки про необхідність вивчення майбутніми фахівцями авіаційної галузі англійської мови, авіаційної термінології та технічної документації; визначити професійно важливі особистісні якості викладача ВНЗ, який здатний сформувати ППК майбутнього фахівця; обґрунтувати знання, уміння та навички, якими повинен володіти інженер з авіоніки для успішного виконання своїх функціональних обов'язків.

У відповідях на одне з питань анкети свої знання з англійської мови респонденти оцінили таким чином: відмінно – 13 студентів, 10,27%; добре – 83 студенти, 65,57%; задовільно – 30 студентів, 23,7%. Ніхто з опитаних не вважає, що має незадовільний рівень володіння іноземною мовою. Деякі респонденти (4 особи; 3,16%) виокремлюють такі причини достатнього рівня володіння іноземною мовою: є випускниками курсів з вивчення англійської мови; навчались у загальноосвітній школі з поглибленим вивченням іноземної мови; активно використовують її на практиці.

Таким чином, більшість студентів (96 осіб, понад 75%) вважають, що мають відмінні та добрі знання з англійської мови й усвідомлюють потребу щодо подальшого вдосконалення своїх знань з даної навчальної дисципліни.

Для встановлення об'єктивного рівня володіння іноземною мовою студентами, котрі брали участь у констатувальному експерименті, був використаний *метод експертних оцінок*: до оцінювання навчальних досягнень студентів були залучені викладачі іноземної мови. Науково-педагогічні працівники вважають, що відмінним є володіння іноземною мовою 35 студентами, 27,65%; добрим – 65 студентами, 51,35% (разом відмінні та добрі

знання з іноземної мови виявлені у 100 осіб, 78%); задовільним – 26 студентами, 20,54%. Отримані дані у порівнянні з даними, отриманими шляхом анкетування студентів, свідчать про те, що, окремі респонденти недооцінюють рівень своїх знань з англійської мови, що може свідчити про невпевненість у своїх власних силах, низький рівень самооцінки та зумовлює необхідність формування у майбутніх бакалаврів з авіоніки таких професійно значущих якостей як упевненість, рішучість, ініціативність, котрі, у свою чергу, є значимими для організації професійного спілкування та ефективної участі в ньому.

Отримані за рахунок проведення анкетування та використання методу експертних оцінок результати щодо строкатості рівнів володіння студентами англійською мовою дозволяють нам обґрунтувати таке методичне положення: створюючи групи, доцільно диференціювати студентів за рівнем знань, що сприятиме формуванню в них ціннісного ставлення до вивчення іноземної мови та вдосконаленню їхніх навчальних досягнень до рівня професійних стандартів.

Анкетування дозволило з'ясувати *необхідність іноземної мови* у професійній діяльності майбутніх інженерів з авіоніки, що було підтверджено 98% респондентів. Лише 0,58% опитаних (2 особи) не вбачають у цьому необхідності, вважають, що «гайки крутити» можна, не володіючи іноземною мовою.

Мету вивчення іноземної мови студенти вбачають у:

- створенні умов для роботи з технічною документацією – 46,6% (59 студентів);
- забезпеченні в подальшому кар'єрного росту – 23,3% (30 студентів);
- виробленні умінь спілкування – 12,64% (16 студентів);
- забезпеченні можливості подальшого працевлаштування за кордоном – 10,27% (13 студентів);
- задоволенні особистих потреб – 3,95% (5 студентів);
- можливості самовдосконалення – 3,16% (5 студентів).

Наведені результати свідчать про те, що професійні та пізнавальні мотиви щодо вивчення іноземної мови мають найвищі показники. Це, на нашу думку, не випадково, оскільки основною функцією професійної діяльності бакалавра з авіоніки є робота з нормативно-технічною документацією, яка видається англійською мовою. Отримані результати опитування свідчать про те, що студенти поступово усвідомлюють значущість іноземної мови для роботи з технічною літературою у процесі навчальної діяльності: так, з цим погодилось лише 6,32% (8 студентів першого курсу); значно вищими були показники щодо студентів другого – 17,38 (22 студенти) та третього – 18,17% (23 студенти) курсів. Ми вважаємо, що такі результати є закономірними, оскільки студенти перших курсів вивчають лише загальну англійську мову, зміст якої не орієнтований на майбутню професійну діяльність студентів, а тому їй відсутнє чітке розуміння значення спеціальних знань з авіаційної термінології для їхнього фаху. Іноземна мова за професійним спрямуванням, насичена фаховою термінологією, вивчається на другому курсі, а навчальні дисципліни фахового спрямування - лише на третьому.

Анкетуючи студентів, ми з'ясували їхнє ставлення до якості викладання навчальної дисципліни «Англійська мова» в авіаційно-технічному ВНЗ. Студенти наголошують на якісному викладанні іноземних мов у технічному ВНЗ, більшість із них - 79,79% (101 студент) суттєвим недоліком вважають недостатній обсяг навчального навантаження з даного курсу, що не завжди сприяє детальному вивченню граматики англійської мови, особливо складних її випадків; опануванню спеціальної термінології, призводить до зменшення часу на читання оригінальної літератури, на роботу з реквізитами, змістом, мовним оформленням технічної документації. Студенти пропонують поглибити зміст зазначеної навчальної дисципліни за рахунок уведення до нього фактів з історії авіації, сучасного розвитку її технічного потенціалу; зосередити увагу, головним чином, на вивченні нормативно-технічної документації, авіаційної термінології, проте не ігнорувати спілкуванням й із загальних тем. Респонденти вважають, що поглибленню їхнього інтересу до вивчення іноземної мови

сприятиме насамперед удосконалення методики її викладання за рахунок урізноманітнення методів навчання: широке використання методу колективного обговорення, дискусій; перегляди фільмів з авіаційної тематики англійською мовою, словникові диктанти, спілкування з носіями мови, участь у наукових конференціях різного рівня (університетського – «Політ», міжнародного – на зразок симпозіуму «Людський фактор в авіації» тощо). Їм більше імпонують індивідуальні, а не колективні форми роботи з іноземної мови.

Наступна група питань анкети стосувалась розуміння студентами дефініцій таких основних понять як: *компетентний; компетенція та компетентність; іншомовна професійно-комунікативна компетенція.*

Першокурсники вважають компетентним фахівця, який відповідально ставиться до своєї роботи; пунктуальний; орієнтується в різних сферах діяльності; здатний знайти вихід із будь-якої ситуації; дотримується правил поведінки у суспільстві; 1,58% (2особи) респондентів не розуміють значення поняття «компетентний».

Студенти другого курсу дають більш вичерпні відповіді на це запитання, що свідчить про розуміння ними сутності даного поняття. На їхню думку, це фахівець, який любить та досконало знає свою роботу; готовий відповідати за свої дії; здатний навчити інших; поінформований; обізнаний; знаючий; займає посаду відповідно до своїх знань і вмінь; здатний вирішувати проблеми самостійно; вміє спілкуватись; працює з реальними проектами. Тобто до складу змісту поняття «компетентний» вони віднесли як відповідні уміння та навички фахівця, так і професійно важливі якості.

Студенти третього та четвертого курсів до вищезазначених професійно важливих якостей спеціаліста додають: упевненість у собі та своїх знаннях; відповідність вимогам ринку праці; неупередженість при виконанні своїх професійних обов'язків, досвідченість, освіченість; володіння необхідним для успішного здійснення професійної діяльності обсягом інформації; уміння аналізувати; володіння теоретичними та практичними знаннями. Аналіз

відповідей студентів свідчить про те, що, починаючи з другого курсу, студенти точніше розуміють значення слова «компетентний», прагнуть сформувати в собі професійно значимі якості компетентного фахівця.

З отриманих відповідей студентів на запитання щодо тотожності понять «компетенція» та «компетентність» маємо таку ситуацію: із опитаних 25 студентів *першого курсу* стверджувальну відповідь дали 40% (10 студентів); заперечну – 44% (11 студентів); вважають поняття частково тотожними 8% (2 особи); не мають уявлення про їхній зміст 8% (2 особи); із 43 студентів *другого курсу* стверджувальну відповідь дали 40,8% (17 студентів), з них 9,6% (4 студенти) пояснюють їх тотожність тим, що вони є спільнокореневі; не завжди тотожними їх вважає 7,2% (3 студенти); висловлюють невпевненість щодо тотожності цих понять 4,8% (2 студенти); не вважають їх тотожними 31,2% (13 студентів); не мають уявлення про їхню сутність 4,8% (2 студенти). *Компетенцію* як професійну діяльність трактує 2,4% (1 особа); як дію - 2,4% (1 особа); як складову компетентності - 2,4% (1 особа). *Компетентність* розглядається в якості дії - 2,4% (1 особа); в якості відповідності працівника вимогам його специфікації - 0,79% (1 особа); як сукупність компетенцій - 2,37% (3 особи).

Відповіді студентів третього курсу (загальна кількість – 46 осіб) свідчать про те, що дані поняття вважають тотожними 15,4% (7 осіб); розрізняють їх - 59,4% (27 осіб); не мають уявлення про їхній зміст 6,6% (3 особи); схожими, але не тотожними їх вважають 8,8% опитаних (4 особи). *Компетенція* як складова компетентності розглядається 4,4% (2 особами); *компетентність* як дія - 6,6% (3 особами).

24,9% (3 особи) студентів *четвертого курсу* (загальна кількість – 12 осіб) дали стверджувальну відповідь щодо тотожності змісту аналізованих понять; не вважають їх такими – 58,1% (7 осіб); не мають уявлення про їхній зміст 8,3% (1 особа). *Компетенцію* як складову компетентності розглядає 8,3% (1 особа).

Отже, на відміну від студентів першого курсу, певна кількість студентів другого курсу намагається пояснити значення понять *компетенція* та

компетентність так, як вони їх розуміють. Ці спроби доводять, що починаючи з другого року навчання, студенти намагаються зрозуміти сутність та значимість цих професійно важливих понять.

Складовими компетентності фахівця респонденти вважають: комунікативність, функціональність, обізнаність, відповідальність, поміркованість, самовдосконалення, знання справи, уміння застосовувати знання на практиці, професіоналізм, нестандартне мислення, ініціативність, рішучість, гарне мислення, готовність визнати власні помилки, інтелектуальність, уважність, зосередженість, працьовитість, кмітливність, вимогливість, стриманість. Відповіді респондентів суттєво не відрізняються щодо розуміння сутності цього питання. Лише 2,37% опитаних (3 студенти) не визначились з відповіддю на дане запитання.

Поняття *«іношомовна професійно-комунікативна компетенція»* 113 студентів (89,27%) розуміють як досконале володіння термінологією та уміння застосовувати її у своїй професійній діяльності; уміння здійснювати професійне спілкування іноземною мовою; уміння з оформлення документації іноземною мовою; уміння знаходити потрібну інформацію в іношомовних джерелах. 13 студентів (10,27%) зустрілись із труднощами при тлумаченні змісту даного поняття. 108 студентів (85,32%) наголошують на вагомій ролі ІПКК у їхній майбутній професійній діяльності. Вони мотивують свою відповідь тим, що сформована ІПКК є запорукою успіху та кар'єрного зростання; значно полегшить процес працевлаштування навіть за кордоном; допоможе стати висококваліфікованим фахівцем, успішно виконувати свої функціональні обов'язки; гарантуватиме безпеку польотів, що є найважливішим завданням авіації; деякі студенти зазначають про можливість отримати високооплачувану роботу. Проте певній кількості респондентів властивий низький рівень усвідомленості ролі ІПКК при виконанні функціональних обов'язків, що можна пояснити нерозумінням ними змісту самого поняття. 13 студентів (10,27%) взагалі не розуміють сутності даного поняття; вважають її формування не

обов'язковим – 4 студенти (3,16%); в 1-го студента (0,79%) відсутні наміри щодо майбутньої діяльності за фахом.

Порівнявши та проаналізувавши результати відповідей респондентів на питання про те, як формувати ПКК у майбутніх бакалаврів з авіоніки, ми виявили значну подібність їхніх міркувань. Шляхами формування ПКК студенти вбачають: перш за все навчання у ВНЗ, досконале володіння та постійне вдосконалення знань і вмінь з іноземної мови, особливо авіаційної термінології; вивчення технічної авіаційної документації англійською мовою, формування умінь знаходити потрібну інформацію в англійськомовних виданнях. Студенти підтримують ідею англійськомовного проекту та вважають доцільним і корисним, отримавши базу професійних знань, паралельно аналізувати цю інформацію англійською мовою, тобто прагнуть навчатись здійснювати професійне спілкування іноземною мовою. Майже всі респонденти наголошують, що процес формування ПКК буде успішним лише за умови, коли студенти прагнуть до постійного саморозвитку. Водночас вони усвідомлюють, що процес формування ПКК має здійснюватись під керівництвом науково-педагогічних працівників, завдання яких полягає у тому, щоб мотивувати студентів до роботи із вивчення та аналізу сучасної інформації з авіоніки, отриманої з іношомовних та україномовних джерел. Студенти четвертого курсу більш чітко висловлюють свою думку стосовно процедури формування ПКК: вона формується у процесі здобуття знань і спілкування в колективі за умови, якщо людина бажає підвищити мовний, мовленнєвий та комунікативний рівні.

Для подальшого здійснення нами дисертаційного дослідження суттєвим був той факт, що 119 студентів (94,01%) усвідомлюють важливість значення ПКК для успішної майбутньої професійної діяльності та пропонують свої шляхи її формування. Це свідчить про те, що більшість студентів вступили до ВНЗ з метою отримання вищої освіти за покликанням, обрали майбутню професію відповідно до своїх здібностей. Однак невтішним є той факт, що 7

студентів (5,53%) не мають уявлення про шляхи формування ІПКК, а відтак недостатньо чітко розуміють специфіку своєї майбутньої професії.

Аналіз відповідей респондентів щодо моделювання образу викладача ВНЗ, здатного сформувати в студентів ІПКК, дозволив виявити їх змістову подібність з відповідями на питання про те, якого фахівця вони вважають компетентним. На думку студентів, саме компетентний викладач здатний сформувати ІПКК у майбутніх фахівців. Студенти наголошують на значимості сформованої комунікативної компетентності у викладача, оскільки це значно полегшить спілкування викладача та студентів та навчання іноземної мови професійного спрямування на засадах комунікативного підходу.

На питання про те, яку роль студенти відводять викладачам загальнонаукових та професійних дисциплін у формуванні ІПКК, 105 студентів (78,75%) відповіли, що професійні дисципліни важливі для формування їх як фахівців, наголосили на провідній ролі фахових дисциплін. Загальнонаукові курси, на їхню думку, необхідні для формування майбутніх фахівців як самодостатніх особистостей; різнобічність знань підвищує статус спеціаліста. Отже загальнонаукові та професійні дисципліни, на думку респондентів, однаково важливі для формування їхньої ІПКК. Однак 21 студент (16,59%) не поділяє цю думку. Вони переконані, що загальнонаукові дисципліни потрібно вивчати у загальноосвітній школі, а у ВНЗ - лише дисципліни професійного спрямування. Цей факт ще раз засвідчує про те, що певна кількість студентів не чітко уявляє, якого саме фахівця потребує сучасний ринок.

Вивченню іноземної мови за професійним спрямуванням 118 респондентів (93,68%) надають надзвичайно важливого значення, оскільки професійна діяльність сучасного інженера з авіоніки тісно пов'язана з використанням іноземної мови. 8 студентів (6,32%) не виявили інтересу щодо вивчення даної навчальної дисципліни.

Респонденти усвідомлюють важливе значення ділового мовлення для своєї майбутньої професійної діяльності. Робота у сфері авіації передбачає ділові відрядження за кордон, участь у міжнародних конференціях,

перемовинах, здійснення ділового листування, заповнення бланків з технічної документації. При працевлаштуванні кожен із них має продемонструвати вміння складати резюме англійською мовою.

Висновок. Результати обробки анкетних даних дали змогу виявити недостатній рівень володіння респондентами – майбутніми бакалаврами з авіоніки поняттєво-категоріальним апаратом з проблеми формування ІПКК. Більшість із них нечітко розрізняють зміст понять «компетентний», «компетенція», «компетентність»; «комунікативна компетенція», «іншомовна компетенція»; «іншомовна професійно-комунікативна компетенція», не усвідомлюють специфіки їхніх дефініцій. Однак наведені вище дані свідчать про високий рівень усвідомленості респондентами необхідності формування ІПКК у майбутніх бакалаврів з авіоніки для успішного здійснення ними майбутньої професійної діяльності, оскільки сучасний ринок вимагає професійно-компетентного, культурного, інтелігентного фахівця.

Використані джерела

1. Ващенко Г.Г. Загальні методи навчання. Підручник для педагогів. / Г.Г. Ващенко. - К.: Всеукраїнське Педагогічне Товариство ім. Г.Ващенка, 1997. – 410 с.
2. Селевко Г.К., Басов А.В. Новое педагогическое мышление: педагогический поиск и экспериментирование [Электронный ресурс] / Г.К. Селевко, А.В. Басов // Ин-т усовершенствования учителей. - 1991. – Режим доступа: www.iro.yar.ru:8100/resource/distant/pedagogy/pedagogicheskii_eksperiment/basov/ogl.html
3. Сурмін Ю.П. Майстерня вченого: Підручник для науковця / Ю.П. Сурмін. – К.: Навчально-методичний центр «Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2006. – 302с.
4. *Research methods in psychology* / J.J. Shaughnessy, E.B. Zechmeister, J.S. Zechmeister. – 5th ed. – Boston etc.: McGraw-Hill Higher Education, 2000. – 560 p.

